

בריאת העולם, אבולוציה, מדע ויהדות

ברוריה אגרסט¹

מבוא

בציבור נפוצה הדעה כי יש מחלוקת בין דת ומדע וכי שני אלה אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. על כן, פעמים רבות עולה השאלה כיצד אנשי מדע מאמינים, המנהלים אורח חיים דתי, חיים את הסתירה הזאת לכאורה. אמרתי "לכאורה" כי במאמר זה ננסה לברר האמנם הסתירה היא אמיתית או "לכאורה".

הדגשת הניגוד בין דת ומדע, אינה אופיינית ליהדות כלל, ומקורה בכנסיה הנוצרית שיש לה היסטוריה של פסילת גילויים מדעיים מתוך חשש של פגיעה בכנסייה.

היהדות מעולם לא הכריזה מלחמה במדע, ובהיסטוריה היהודית יש דוגמאות לא מעטות של גדולי תורה ששילבו עיסוק במדע יחד עם עיסוק בתורה, והגדול שבכולם הוא הרמב"ם כמובן, אך הוא גם אינו היחיד.

אחד הביטויים הבולטים ביותר של מלחמת הכנסייה במדע הוא סיפורם של קופרניקוס², פולני שחי במאות ה-15-16, שהגה את התורה ההליוצנטרית (השמש ולא כדור הארץ, היא מרכז העולם), ואחריו גלילאו³ – איטלקי שחי במאות ה-16-17 שפיתח את תורת קופרניקוס וחוייב על ידי הכנסייה לחזור בו ממסקנותיו (וידועה הלחישה שלו: ואף על פי כן – נוע תנוע). כתבי קופרניקוס (שהיה כומר) פורסמו בשנה האחרונה לחייו, הוחרמו על ידי הכנסייה בימי גלילאו, 70 שנה לאחר מותו, (והחרם מהם הוסר רק ב-1993!).

המתח הזה לא נגמר בימי הביניים והיה לו המשך לאורך כל השנים. אחד האירועים הבולטים ביותר היה "משפט הקופים" בארה"ב, שנערך במדינת טנסי ב-1925, למורה לביולוגיה שהעז ללמד אבולוציה בכיתתו לאחר שהוראת נושא זה נאסרה שם⁴. גם בשנות ה-2000 נאסרה הוראת נושא זה במדינת קנזס בארה"ב והדבר עורר פולמוס רחב. כיום, פועלת בתמיכת הכנסייה, במקומות שונים בעולם ובעיקר בארה"ב תנועת הבריאתנות (Creationism) (או תורת "התכנון התבוני") השוללת את האבולוציה והתומכת בהוראת סיפור הבריאה במקום האבולוציה או לפחות לצידה ומנסה לעשות נפשות לגישה זו⁵.

מלחמת החורמה בנושא זה, שהכריזה הכנסייה בעבר, הקרינה על דתות אחרות ובהן גם היהדות, במיוחד באירופה בה השפעת הכנסייה הייתה מאוד חזקה.

לא כך היה בימי הביניים, בארצות האיסלם, בהן חכמי דת איסלמיים לא נלחמו במדע כלל, וביניהם היו גם מדענים, מתמטיקאים דגולים, ואסטרונומים. על כן, רוב הויכוחים בנושא זה היו והנם עד היום בעיקר במדינות הנוצריות מבין מדינות המערב.

¹ ד"ר ברוריה אגרסט (03-5318803) ביה"ס לחינוך אוניברסיטת בר אילן, לעצבר מפא"ר

ביואלוגיה

² ראה על קופרניקוס <http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=11117&kwd=2438>

³ ראה פרטים <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=11243&kwd=3207>

⁴ ראה פרטים ב <http://www.bazz.co.il/article.phtml?aid=573&sid=29>

⁵ ראה פרטים <http://news.walla.co.il/?w=5/759544>

השאלות השנויות במחלוקת

המחלוקת בשאלות הסותרות לכאורה בין אמונה ומדע, נוגעת בעיקר לשלוש שאלות:

1. איך נוצר העולם ומתי?
2. השתנות עולם היצורים החיים, אבולוציה והתפתחות
3. בעיית המקריות בכיוון תהליכים בתורת האבולוציה, לעומת האמונה בהשגחה עליונה מתמדת של הבורא על הנעשה בעולם.

ניתן להציג את הסתירה לכאורה בשאלות אלה, לגבי אמונה ומדע ביהדות, באופן הבא:

סתירה לכאורה בשאלות הבאות:

תנ"ך ומסורת בגישה פשטנית	מדע
1. גיל העולם כ-6000 שנה	1. העולם קדמון – גיל מיליארדי שנים
2. כל היצורים נבראו כמו שהם	2. אבולוציה – התפתחות והשתנות המינים
3. אין מקריות – הכל מכוון	3. השינויים שחלים במינים וביקום הם מקריים

גישות לטיפול בסתירה לכאורה בין דת ומדע ביהדות

ישנן גישות שונות לטיפול בסתירה לכאורה, שיוצגו להלן, ומאחורי כל אחת מהן יש תימוכין של אנשי הגות ואנשי מדע, מגוונים שונים. חשוב לציין שנושא זה נדון בקרב הוגי דעות דתיים בישראל בצורה אינטנסיבית מאוד בשנות ה-70 וה-80 של המאה ה-20, (ומעט בשנות ה-90), ועל כן רוב הפרסומים שיובאו להלן בנושא זה, הם מתקופה זו.

להלן נציג שלוש גישות (שנלר⁶ 1977):

1. **גישת הסתירה** – הטוענת כי לא ניתן לגשר בין שני התחומים וכי זו סתירה אמיתית.
2. **גישת ההתאמה** – הטוענת כי סתירה בין דת למדע לא תתכן מהותית, ועלינו לחפש את ההתאמות שביניהם.
3. **גישת הפרדה** – הטוענת כי לא תתכן סתירה בין שני התחומים משום שאין ביניהם חיתוך כלל. בהמשך נפרט ונעסוק בכל גישה.

⁶ ד"ר רפאל שנלר – שימש מרצה בביה"ס לחינוך באוניברסיטת בר אילן, ביצע מחקר על עמדות של צעירים דתיים בישראל בשאלות אמונה ומדע.

1. **גישת הסתירה** - גישה זו נתמכת הן על ידי אנשי מדע השוללים את הדת והן על ידי אנשי דת השוללים את המדע.

א. גישה אתאיסטית לפיה **מדע < דת** והטוענת: מה שמדעי הוא מבוסס ויש לסמוך עליו, ואילו טיעונים דתיים אינם ניתנים להוכחה על כן אם יש טיעון מדעי הסותר או מפריך הסבר דתי, הנכון הוא רק ההסבר המדעי. אחד המייצגים הבולטים לגישה זו הוא ריצ'רד דוקינס למשל בספרו "השען העיוור" (1993).

ב. גישה דתית לפיה **דת < מדע** והטוענת: אמת דתית היא אמת מוחלטת ואילו אמת מדעית היא אמת יחסית ועל כן אין על מה להתווכח. אם יש טיעון מדעי הסותר טיעון דתי, תמיד הטעון הדתי הוא הנכון שכן מקורו באמת מוחלטת. ספר ידוע של אברהם קורמן (1970) מציג גישה זו בהרחבה. המייצגים הבולטים ביותר כיום לגישה זו הם החרדים והדבר בא לידי ביטוי בזרמי החינוך שלהם.

2. **גישת ההתאמה** - גישה זו נתמכת בעיקר על ידי אנשי דתיים הטוענים כי מאחר שאמת דתית היא אמת מוחלטת, לא יתכן שמהו יסתור אותה, ועל כן, אם יש לנו סתירה בין טיעון דתי וטיעון מדעי, אין לנו אלא לחפש בהעמקה מה התשובה לכל סתירה לכאורה, וניתן למצוא תשובה שתתן מענה לכל שאלה. לדוגמה: "התנינים הגדולים" הנזכרים בסיפור הבריאה בתנ"ך מייצגים בעלי-חיים קדומים כמו למשל הדינוזאורים. או "ויהי אור" אינו אלא המפץ הגדול ועוד.

גישה זו באה לידי ביטוי במאמרי חז"ל ידועים, אחדים המצוטטים פעמים רבות. מייצג מודרני לגישה זו הוא פרופ' נתן אביעזר⁷, בספרו "בראשית ברא". גישה זו נפוצה בקרב מחנכים דתיים ובאה לידי ביטוי למשל בספרו של נחום לם⁸ (1997).

3. **גישת הפרדה** – גישה זו טוענת כי המדע והדת מדברים **בשתי שפות שונות** ומטרותיהן של שתי שפות אלה שונות. בעוד השפה המדעית מתכוונת לספק מידע כפשוטו, השפה הדתית בעיקרה אינה מספקת מידע כפשוטו, אלא רעיונות מורכבים שאינם מתמצים בסכום המלים הנאמרות ועל כן נדרשים לפרשנות. מסיבה זו, כל ניסיון להסביר תחום אחד בעזרת מושגים מהתחום השני, אין לו משמעות. **דת ומדע הם מקבילים שאינם נפגשים ועל כן אין חיתוכים ביניהם.**

מייצגים מודרניים לגישה זו הם: מתחום האקדמיה - פרופ' ישעיהו לייבוביץ, פרופ' אליעזר גולדמן, פרופ' אסא כשר, ומתחום החשיבה הדתית - הרב קוק (הראי"ה), הרש"ר הירש, הרב סולובייצ'יק, ואפילו פרשנים מתקופות קודמות כמו רש"י והרמב"ן.

בהמשך אביא דוגמאות ממקורות יהודיים הנותנים תימוכין לגישה השלישית, **גישת הפרדה**, שכן זו הגישה שבה אני תומכת והיא נראית לי צודקת, ומתאימה יותר מהאחרות לאדם המודרני ולאנשי מדע. מאחר שלא נכתב עליה הרבה, אולי היא זקוקה לאישוש יותר משתי הגישות הקודמות, שהספרות מלאה בהן ואין צורך להרחיב לגביהן.

אפתח בהתייחסות ל"שתי השפות" שבהן משתמשים שני התחומים: הדת והמדע.

⁷ פרופ' נתן אביעזר – פרופ' לפיזיקה באוניברסיטת בר אילן.

⁸ הרב ד"ר נחום לם – ממנהיגי היהדות האורתודוקסית המודרנית בארה"ב במאה ה-20. שימש נשיא הישיבה - יוניברסיטי בניו יורק

על היגדים דתיים והיגדים מדעיים

❖ היגדים מדעיים והיגדים דתיים – מספר הבדלים יסודיים באופיים

"לצורך הרצאה זו ייקראו בשם "היגדים דתיים" פסוקי חיווי אשר נושאם הוא משמותיו או מכינוייו של הקדוש ברוך הוא, ונשואם (הנשוא שלהם מבחינה תחבירית ב.א.) – פועל רגיל. כאב טיפוס להיגדים אלה ניקח את הפסוק "ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה". ההבדל הראשון הוא – כי ההיגדים הדתיים, במובן הראשון שציינתי, הם מבחינה מסוימת, בלתי מובנים. היגד שמבחינה כזאת הוא בלתי מובן, אין לו מקום כלל בשיחה מדעית...".
(אליעזר גולדמן⁹, 1973 עמ' קנ"ז)

כלומר, גולדמן נותן דוגמא לכך שהיגד דתי, כמו זה המובא בקטע, אינו ניתן להבנה כפשוטו, שהרי אין אנו מסוגלים להבין מה בדיוק עשה הקב"ה כשיצר את האדם "עפר מן האדמה". לכן, היגד דתי בניגוד להיגד מדעי, אינו מוסר מידע כפשוטו, ועל כן אין לו מקום בשיח המדעי.

❖ העימות שבין המדע והאמונה.

"כל העיסוק בעימות של המדע והאמונה, וכל ההשתדלות לאמת את התורה על פי ההכרות של המחקר המדעי, ובייחוד ההשתדלות ל"הציל" את אמיתות התורה ע"י הטלת ספק בוודאות של תוצאות השימוש במתודה המדעית, או ע"י הסבר ש"אמת מדעית" אינה עניין של ודאות, אלא של הסתברות בלבד, ואילו האמת של התורה היא מוחלטת – כל אלה הן טעויות גמורות בהבנת מהות המדע ומשגים חמורים מבחינה דתית אמונתית.
כל העוסק בעימות הזה מעיד על עצמו, שהוא מתייחס לתורה הקדושה כשם שהוא מתייחס לספר לימוד בפיסיקה, בגיאולוגיה, בביוולוגיה וכד', זאת אומרת הוא דן בה מבחינת הערכתה כמקור של אינפורמציה לאדם...
לאמיתו של דבר, גישה זו היא חילונית מובהקת, גישה של אדם שאינו מכיר כלל את המשמעות של המושג כתבי קודש שהיא קטגוריה דתית טהורה...
...אי אפשר לייחס לפסוק הראשון שבתורה שום דבר מחוץ להודעה הגדולה על מעמדו של העולם לפני ה'..."

(ישעיהו לייבוביץ¹⁰ 1973 עמ' 339-340)

שני קטעים אלה מבהירים בצורה ברורה את ההבדל בין היגד מדעי אינפורמטיבי פשוט לבין היגד דתי מורכב שכוונותיו חורגות מסכום מילותיו.

⁹ פרופ' אליעזר גולדמן – הוגה דעות שימש כפרופסור לפילוסופיה כללית ויהודית באוניברסיטת בר אילן, חי בקיבוץ שדה אליהו בעמק בית שאן, נפטר ב-2003.

¹⁰ פרופ' ישעיהו לייבוביץ – מדען, פילוסוף והוגה דעות בתחומים שונים במאה ה-20 (1903-1994). שימש כפרופסור לבייבייגיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

❖ יחסו של הרב קוק לתגליות הנראות כסותרות את דברי התורה, (אגרות הראי"ה¹¹ חלק א' עמ' קס"ג).

"...על דבר הדעות הבאות על ידי המחקרים החדשים שהם ברובם סותרים את פשט דברי התורה, דעתי היא בזה שכל מי שדעותיו ישרות ראוי לו לדעת שאף שאין כל אמת מוכרחת בכל אותן החדשות מכל מקום אין אנחנו חייבים כלל להכחישן בברור ולעמוד נגדן, מפני שאין זה כלל עיקר של תורה לספר לנו עובדות פשוטות ומעשים שהיו. העיקר הוא התוכן ההסברה הפנימית..." (ההדגשה שלי ב.א.)

קטע זה של הרב קוק נותן חיזוק נוסף למסר שעולה משני הקטעים הקודמים. מה שנאמר בתורה לא נועד למטרת מסירת אינפורמציה, והוא נועד למטרות רוחניות אחרות ("התוך...").

לאחר שהבנו את ההבדל שבין היגד דתי להיגד מדעי, כמפורט לעיל, נוכל לבדוק מה ההתייחסות לתיאור מעשה בראשית בתנ"ך המהווה את אחד המקורות העיקריים הגורמים לעימות הקשה שבין הדת והמדע, והבא לידי ביטוי בשאלה הראשונה הנתונה במחלוקת: איך נוצר העולם ומתי?

ההתייחסות למעשה בראשית

המקורות הבאים שיובאו כאן בחלקם ידגישו את מה שנובע מהפסקה הקודמת: תיאור הבריאה כפי שהוא מופיע בתורה, אינו מתכוון לתת מידע מדעי שיתן מענה לשאלה המדעית, כיצד נברא העולם, אלא יש לו מסר דתי החורג מן התיאור כפשוטו בתורה.

❖ תיאור הבריאה שבתורה אינו בהכרח בסדר כרונולוגי (רש"י¹² בראשית פרק א' פסוק א')

"...ולא בא המקרא להורות סדר בריאה, כלומר, שאלו קדמו...אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו – שהרי כתוב 'ורוח אלוקים מרחפת על פני המים' – ועדיין לא גילה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום, בריית המים מתי הייתה? הא למדת שקדמו לארץ... על כורחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום.."

על פי הדוגמא שמביא רש"י הוא מסיק שתיאור מעשה בראשית שבתורה אינו מוסר מידע.

❖ תיאור הבריאה שבתורה לא נועד להסביר, ואינו ניתן להבנה כלל

(רמב"ן³¹ בראשית פרק א' פסוק א')

הרמב"ן דן בשאלה מדוע בכלל נזכר פירוט מעשה בראשית בתורה שהרי אי אפשר להבינו ממילא: **"...שמעשה בראשית סוד עמוק אינו מובן מן המקראות, ולא יודע על בוריו.....ויודעיו חייבין להסתיר אותו..."** ובהמשך מסביר את תפקידו של תיאור זה כבעל משמעות דתית ולא כתיאור הנותן מידע.

¹¹ הראי"ה – הרב אברהם יצחק הכהן קוק – מגדולי הרבנים והפוסקים במאה ה-20 (1865-1935). שימש כרב ראשי לא", מייסד ישיבת מרכז הרב בירושלים.

¹² רש"י – רבי שלמה יצחקי – גדול הפרשנים של התנ"ך והתלמוד חי בצרפת במאה ה-11

¹³ רמב"ן – רבי משה בן נחמן – מגדולי החכמים והפרשנים במאה ה-13 חי בספרד בגירונה

❖ תיאור הבריאה שבתורה לא נועד להבנה "סתם לך הכתוב..." (הרב קוק, אגרות הראי"ה חלק א' ע"מ ק"ה):

"... והתורה ודאי סתמה במעשה בראשית ודברה ברמיזות ומשלים שהרי הכל יודעים שמעשה בראשית הם מכלל סתרי תורה, ואם היו הדברים כפשוטם, איזה סתר יש כאן. וכבר אמרו במדרש "להגיד כוח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב: בראשית ברא אלוקים."

❖ תיאור הבריאה לא נועד לתת פירוט על התהליך, אלא להכריז על תפקידו של הקב"ה כבורא עולמנו. (הרב שמשון רפאל הירש¹⁴ בראשית פרק א' פסוק ז')

אולם כבר ראינו לעיל, שפרשת הבריאה שבתורה איננה מגלה לנו סודות טמירים, המופלאים מתחום הבנתנו, אלא היא עוברת מהר מן הפסוק הראשון – שמים וארץ נבראו בידי ה' – אל תחום הארץ שלנו. וגם שם אין היא מגלה היאך הכל נברא, אלא היא מציינת את עצם העובדה: שכל הרבגוניות שבארץ, על ניגודיה והסדר השולט בכלום – הכל נברא בידי ה' ונבדל לתחומיו והושם בו חוק ומשפט. פרשת הבריאה מתייחסת אל הארץ שלנו... מטרתה, שנייחס את הארץ אל ה' ונבין את מציאותה מידי... הבורא.."

מכל האמור לעיל ברור כי לתיאור מעשה בראשית יש מטרה דתית, ועל כן התורה אינה מספקת בתיאור זה, מידע על אופן היווצרות העולם מבחינת התהליכים שהיו קשורים בו. מכאן שכל סתירה לכאורה בתחום זה אין לה בסיס.

התייחסויות במקורות לגיל העולם, להתפתחות ולאבולוציה

ההתייחסות לשאלות אלה קיימת כבר במקורות מוקדמים (גיל העולם) אך מטבע הדברים ניתן למצוא התייחסות במקורות לעניין האבולוציה, בעיקר לאחר ששאלות עלו על הפרק בדיון הציבורי החל במאה ה-19, לאחר שפורסמה תיאוריית האבולוציה.

❖ היו קיימים עולמות מלבד זה שבו אנו חיים. (מדרש בראשית רבה, פרק ג' פסוק ט')

"אמר רבי הודה ברבי סימון: יהי ערב אין כתוב כאן אלא ויהי ערב, מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן. אמר רבי אבהו: מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו, אמר: דין הניין לי, יתהון לא הניין לי..." (אלה טובים לי ואלה אינם טובים לי)

מקור זה קדום מאוד, והוא מצוטט הרבה ורבים מסתמכים עליו כפי שנראה בהמשך.

❖ התייחסות לגיל העולם (הרב קוק, אגרות הראי"ה חלק א', עמ' ק"ה)

"ועל דבר מניין שנות היצירה ביחס לחשבונות הגיאולוגים בזמננו, כך היא הלכה רווחת שהיו כבר תקופות רבות קודם למניין תקופתנו הוא מפורסם בכל המקובלים הקדמונים ובמדרש רבה: "שהיה בורא עולמות ומחריבן". ובזוהר פרשת ויקרא: שהיו כמה אנשים חוץ מאדם שנאמר בתורה..."

¹⁴ הרב שמשון רפאל הירש – ממנהיגי היהדות האורתודוקסית בגרמניה במאה ה-19 (1808-1888), פרשן לתורה והוגה דעות שהשפעתו ניכרת עד היום.

❖ התייחסות לאבולוציה. (הרב קוק, אורות הקודש חלק ב', עמ' תקל"ז)

"תורת ההתפתחות ההולכת וכובשת את העולם כעת, היא מתאמת לרזי עולם של הקבלה יותר מכל התורות הפילוסופיות האחרות...."

קטעים אלה מדגימים עד כמה מדגיש הרב קוק כי אין כאן סתירה כלל וכי אין לו קושי עם הטיעונים המדעיים. אם כי בשני קטעים אלה יש תמיכה מסויימת בגישת ההתאמה שהוצגה לעיל. הרב סולובייצ'יק¹⁵ שהיה מחשובי היהדות האורתודוקסית בארה"ב במאה ה-20 מבטא בפשטות ובקצרה את התייחסותו לנושאים אלה שהיא למעשה גישת ההפרדה.

❖ אין בעיה עם הסתירה לכאורה. (הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, 1992, עמ' 12)

"מעולם לא הוטרדתי באורח רציני על ידי הבעיה של תיאור העולם אשר בתורה לעומת התיאור המדעי של האבולוציה...וכן לא הדאיג אותי העימות של הפירוש המכניסטי של השכל עם התפישה המקראית הרוחנית, של האדם...."

עד כה הצגתי מקורות המתייחסים על פי גישת ההפרדה, בעיקר לשתי השאלות הראשונות שהצגתי בראשית הכתבה, שאלת בריאת העולם וגיל העולם ושאלת האבולוציה.

המקורות בכיוון תהליכים באבולוציה לעומת האמונה בהשגחה עליונה

השאלה השלישית שהצגנו, עוסקת בהתייחסות למקומה של המקראיות בתיאוריית האבולוציה בעולמו של אדם דתי המאמין בהשגחה עליונה.

האמונה בהשגחה עליונה על הנעשה בעולם היא אחד מיסודות האמונה, ועל פניו ברור ששאלה זו היא מורכבת וסבוכה ולא ניתן לטפל בה בהעמקה במסגרת זו משום שהיא דורשת דיון פילוסופי מעמיק. אך כדי לא להשאירה ללא התייחסות, אצטט מקור אחד שנכתב בשנות הארבעים של המאה הקודמת ע"י הוגה דעות דתי, בתקופה בה גישת ההתאמה הייתה מאוד נפוצה.

יש להוציא את "המקרה" מהתיאוריה. (ישעיהו וולפסברג¹⁶ 1940)

"הדרוויניזם מרים על נס את המקרה, מעמיד הכל על המקראיות שבטבע ובחיים....לדעתי יש מקום להסכמה לתורת האבולוציה מצד אנשי המסורת הדתית, בתנאי שנוציא את המקרה מהתורה הביולוגית הזאת, ונדגיש שהתפתחות כזו אינה יכולה לחול ולהתקיים אלא ע"י חוק התפתחות צפוי מראש או ע"י רצון אלוהי...."

כלומר, הוא מציע לקבל את תורת האבולוציה, ומה שנחשב בה ל"מקראיות" בה בעיני החוקר, לא ייחשב ל"מקראיות" ע"י המאמין, ואין בזה כדי לפגום במהות, לדעתו. מובן שיש כאן גלישה מסוימת לגישת ההתאמה.

¹⁵ הרב ד"ר יוסף דוב סולובייצ'יק – ממנהיגי החשובים ביותר של היהדות האורתודוקסית המודרנית בארה"ב במאה ה-20 (1903-1993).

¹⁶ ד"ר ישעיהו וולפסברג – ממנהיגי הציונות הדתית בישראל במאה ה-20 (1893-1957), רופא, הוגה דעות ועסקן ציוני.

כוונתי במאמר זה הייתה לברר את הסוגיה, ולהדגים בעיקר כיצד שיטת ההפרדה יכולה לסייע לפתרון הקונפליקטים שאינם אלא קונפליקטים לכאורה.

אסיים בהגדרות לאמונה ולמדע שאולי יסייעו בידינו לדעת להפריד בין שתי ישויות אלה:
מדע – ידיעה, הבנה ויכולת לתת הסבר מבוסס לתופעות בעולם שמסביבנו. ההסבר אינו אמת מוחלטת, והוא נכון עד שלא יוכח אחרת. (מבוסס על הגדרות של פילוסופים שונים)
אמונה – אינה מתחייבת מן הידע שיש לאדם. היא הכרעתו הערכית שאליה הוא מגיע מרצונו. (לייבוביץ 1993).

בעוד שתחום המדע הוא תחום רציונלי, תחום האמונה הוא תחום ערכי ולא ניתן להסביר את האחד בכליו של השני.

על כן ברור שהמדע והאמונה יכולים להתקיים בשלמותם, זה בצד זה כאשר אף אחד מהם אינו יכול לסתור את השני וכל אחד מהם משתמש בכלים שונים ומציג את טיעונו בשפות ובקודים שונים הייחודיים לו.

אני מקווה שהמסר העיקרי של דיון זה יהיה הכרת ההתלבטויות, הקשיים והמחשבות, בהם מתלבטים רבים מבינינו, ומקורותיהם. כל זה מתוך רצון להתייחס בכבוד ובהערכה ומתוך ידיעה, לדעתם של אחרים, ולהכיר מעט מן המכמנים שצופנים בחובם המקורות היהודיים.

חשיפתם של המורים ושל התלמידים לשאלות אלה תסייע בידינו ללמד את הביולוגיה המבוססת כיום רובה ככולה על האבולוציה, בצורה הוגנת, ברורה ופתוחה.

- ניתן למצוא בנושא זה מקורות רבים מאוד ומגוונים מאוד. להלן פרטים רק על מה שנזכר במאמר.
1. אביעזר נתן (1994), **בראשית ברא**, בריאת העולם על-פי התורה והמדע, הוצאת המחבר.
  2. גולדמן אליעזר (1972), היגדים מדעיים והיגדים דתיים – מספר הבדלים יסודיים באופיים, בתוך **אמונה, דת ומדע**, הכינוס השנתי למחשבת היהדות, שנה י"א משרד החינוך והתרבות המחלקה לתרבות תורנית (עמ' קנז-קסז).
  3. דוקינס ריצ'רד (1993) **השען העיוור**, הוצאת דביר תל אביב.
  4. הירש שמשון רפאל, **פירוש על התורה**
  5. וולפסברג ישעיהו (1940), **הביולוגיה החדשה והשקפת היהדות המסורתית**, ירחון סיני, אבת"ש.
  6. לייבוביץ ישעיהו (1975), **מדע ודת ישראל**, בתוך **יהדות, עם יהודי ומדינת ישראל**, הוצאת שוקן (עמ' 337-346).
  7. לייבוביץ ישעיהו (1993), **מחשבות** 65, הוצאת יבמ תל אביב (עמ' 20-22).
  8. לם נחום (1997), **תורה ומדע** בהוצאת ספריית אלינר ומשרד החינוך מינהל החינוך הדתי.
  9. נוראל אברהם (עורך) (1980), **דת ומדע** קובץ מאמרים למורה, המרכז לתכניות לימודים, החינוך והתרבות, אגף החינוך הדתי, ירושלים [קובץ זה כולל אחדים מהמקורות שנזכרו במאמר זה]
  10. סולובייצ'יק יוסף דוב הלוי (1992) **איש האמונה** הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים.
  11. קוק, אברהם יצחק הכהן (1962), **אגרות הראי"ה** הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים.
  12. קוק, אברהם יצחק הכהן (1964), **אורות הקודש** הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים.
  13. קורמן אברהם (1970), **אבולוציה ויהדות** בהוצאת המחבר.
  14. רמב"ן (רבי משה בן נחמן), **פירוש על התורה**.
  15. רש"י (רבי שלמה יצחקי) **פירוש על התורה**.
  16. שנלר רפאל (1977), **הצעיר הדתי מול שאלות אמונה ומדע**, בר אורין, אוניברסיטת בר אילן רמת גן.

אתרים:

על קופרניקוס:

<http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=11117&kwd=2438>

על גלילאו:

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=11243&kwd=3207>

על משפט הקופים:

<http://www.bazz.co.il/article.phtml?aid=573&sid=29>

ידיעה חדשותית על תנועת הבריאתנות:

<http://news.walla.co.il/?w=5/759544>